

MIÉRT SZERETEM AZ ÖREGASSZONYOKAT?

A parókia előszobája egy hanyag agglegénylakás folyosójához hasonlított. Keskeny volt és barátságtalan. Az öreg, békaszemű pap higgadtan kinyitotta a megrendelőkönyvet.

- Milyen sírhelyet akar?
- Az anyákat fontos helyre kell temetni — mondtam idegesen.
- Értem, de milyen osztályú sírhelyet akar?
- Hány osztály van?
- Sok.
- A másodikból kérek...

A pap beírt valamit a megrendelőkönyvbe. A keze fehér volt és vékony, azután megemelte üveges misszionárius arcát. Aszkétaszerű mozgása mintha mindent megmerevített volna a közelben, de tudtam, hogy ebben a szobában is vannak meleg, feloldott pillanatok, amikor mindenről természetes hangszúllyal lehet beszélni. A lokálnőkről, az újhullám filmjeiről, Szókratészről, a kis Braunról, Panajotról és az álmatlanság elleni gyógyszerekről. Csak meg kell várni ezeket a pillanatokot.

Bizalmasan a pap ismerős, békaszemébe néztem.

— Tudja, hogy innen száz kilométerre van az Angyal utca?

Hibátlanul és hidegen visszanezett.

— Gyorsvonattal csak másfél óra.

Valami közelebbit akartam mondani. Mondjuk, hogy a gyorsvonatok mostanában sokat késnek, de tudtam, hogy ez nem jó, mert már az első pillanatban észrevettem, hogy a kismise meg a templomi kórus óta húsz év telt el, és nem értjük egymást. Tudom, tisztelendő úr, tudom, hogy confiteor deo omnipotenti, és tudom, hogy őszentsége, tizenharmadik Leó pápa a szent Szilveszter-rend lovagkeresztjét adományozta Meiszerman Ignác magyar imakönyv-kiadónak, de ez se jó, mert a zsebemben, a szívem fölött állandóan szocialista igazolványok vannak, amik az egész életemre érvényesek, és hazudni itt sem szabad. Ebben az előszobában. Azután — a régi, kissé megsikkadt arcok, a jó szenű gyorsvonatok, meg a világ leghosszabb utcája, az Angyal utca — váratlan és energikus lendülettel egymásba mosódtak és eltávolodtak. Az egész tulajdonképpen csak egy kis idegesség volt.

A pap észrevette a rövid, kissé ellenséges csendet, és a megrendelőkönyvre lenyeregt.

- Akar esetleg holnap reggel egy csendes misét a halott lelkiüdvösségéért?
- Lehet.
- Húsz forint.
- Szeretném, ha a mise alatt harangoznának is.
- Húsz forint.
- Az orgonán egy Bach-prelúdiumot kérek.
- Ötven forint. Lehet?
- Lehet.
- Milyen legyen a gyászszertartás?
- Egyszerű. Sőt, nagyon egyszerű.

Egy novemberi légy erőltlenül csapkodott a sarokban. Ügyetlen, hosszúkas légy volt, könyörületből agyon kellett volna ütni, de nem törődöttünk vele. Tudtam, hogy a pap legközelebb a végösszeget fogja mondani. A távirat a zsebemben volt, amivel a motoros kézbesítő este kilenc után csengetett be. Édesanyját a munkahelyéről kórházba szállították, állapota válságos, hogy látogassa meg. Egy ismeretlen orvos írta alá. Későn érkeztem. A gyorsvonat reménytelenül lassú volt, mintha megközelíthetetlen lett volna az a város, ahol az anyámat kórházba szállították.

- A sírhely négyszáz, a szertartás százkilencven...
- Nem idegesítik ezek a számok? — kérdeztem dühösen.

A pap lassú mozdulattal levette a drótzsemüvegét, a karját egy kissé megemelte, mintha inteni akart volna valakinek. Az üvegcse farszató volt és hideg.

- A világon minden számból van.
- A számokkal a tudósoknak meg a főkönyvelőknek kell dolgozni!

A pap sokáig és figyelmesen nézett rám, mintha észrevett volna rajtam valamit.

— Az egyház is tud a számokról — mondta hosszabb szünet után. — Az egyház is tudja, hogy mennyi a világ évi cement- és acélttermelése, hogy a radioaktív szén felezési ideje ötezer év. Az egyház nagyon jól tudja, hogy az uránatom magja

kilencvenkét protonból és száznegyvenhat neutronból áll, és a legközelebbi csillag négy egész tizenöt százal fényévre van, azaz negyvenegybillió kilométerre, ami a Föld és a Nap közötti távolság kétszázhetvenegyszerese. Az egyház rendszeresen tanulmányozza a szaklapokat.

Azután átvette a pénzt, és megszámlolta. Különválogatta a százásokat, a húszásokat és a tízeseket, majd az egészet egy fiókba tette, becsukta a megrendelőkönyvet, és kedvetlenül a sarokba nézett, ahol a hosszúkás légy megint csapkodni kezdett.

— Megnyugtatom, hogy az egyház nagyon tájékozott — mondta kissé ingerülten.

— A vikingek mégis egyszerűbben temettek. A halottat égő csónakra fektették, kivontatták a tengerre és otthagyták.

A pap várt egy ideig, azután kinyitotta előttem az előszobaajtót. A szemében volt valami átható és fénytelen keménység, ami gyanakvóvá tette az arcát.

— Az a barbár korszakban volt, uram, amikor még nem osztották fel a tengert — mondta lassú, hangsúlyos ritmusban, és udvariasan biccentett, ami azt jelentette, hogy elmehetek.

Pontosan fél egykor hozták ki a könnyű deszkakoporsót a halottaskamrából, és bár kellemetlenül zuhogott az eső, a békaszemű pap startszerűen elhelyezte az ezüstkeresztet, melléje az ezüst vizesszelencét a szórófejjel, majd megkezdte a szertartást. Ismertem ezt a temetőt. Amióta tudtam, hogy az anyám elhagyta az Angyal utcát, ahol születtem, éltünk, ahol a barátaim voltak, és tudtam, hogy ebben a városban fog meghalni, éjszakánként álomban egy könnyű, sugárhajtású gépen gyakran átrepültem a folyó fölött, megfigyeltem a nagy kiterjedésű gyarakat, a tiszai árterületeket a holtágakkal, a gépüzemek súlyos, dübörgő gőzkalapácsait, és sohase felejtettem el, hogy a temetőt is megfigyeljem, ahol egyszer majd egy idegen fekete tömegben, teljesen egyedül kell majd állnom. Ismertem a temető salakútjainak bonyolult rendszerét, tudtam, hogy hol van a költő sírja, ahol minden november elsején a hosszúkás köedényekben olajlángok szoktak lobogni, ismertem a fontosabb kriptákat és az öngyilkosok parcelláját.

Nagyon sokan voltak a temetésen. Az Angyal utcából eljött Fortuna, Galamb és Alcser. Fortuna a tömeg szélén állt, egy húzott szemű, ideges asszony mellett. Zárkózott volt, és a szertartás alatt egyszer se nézett rám. Kemény, szőke haja teljesen átázott, időnként egyik lábáról a másikra nehezedett, mintha fáradt lett volna, és néhány szál krizantém volt a kezében, amiket majd később, a sírgödörbe akart dobni. A koporsó után. Galamb, akivel gyerekkorunkban egyszer majdnem megfulladtunk két főtt krumplitól, mert egészben akartuk lenyelni, és anyám szedte ki a torkunkból — összehúzódva ácsorgott a tömegben. Időnként gyanakodva körül nézett, egyszer bizonytalanul intett is, a szemében szürke panasz lebegett, mintha elveszített volna valamit. A családján kívül csak én tudtam róla, hogy előző héten neveztek ki a bukaresi nagykövetségre kereskedelmi attasénak.

Oremus. Alcser közelebb húzódott, és megállt mellettem. Utóljára egy építkezés előtt, a villamosmegállónál találkoztunk, és a találkozás örömeire aznap este becsavarogtunk az egész kerületet. Az agyaggödörben, ahol a nagy csatákat játszottuk gyerekkorunkban, ő volt közöttünk a legerősebb, ha jó kedve volt, a nyakába ülhettem, és átgázolt velem a téglagyári tavon, azután eltűnt, egész nap a szomszédkerületekben csavargott. Késő este gyalog jött haza Kőbányáról, Csepelről, és ilyenkor otthon mindig megverték. Magas volt, izmos és egyenletes, mint a kőműveslegények általában, és gyűlölte a lármát. A kezére néztem. A bőrén fehér foltokban megint kiütött a méz. Egy ideig mozdulatlanul állt mellettem, a latin szertartásra figyelt, amit egyébként nem nagyon értett, azután megérintette a karomat. A mozdulat dühös volt és ügyetlen.

— Az apámnak tudórákja van — súgta.

Valami nehézkesen megemelkedett bennem, azután visszazuhan. Ez néhányszor megismétlődött. Éreztem, hogy minden teljesen elnehezült, mintha nagy, idegen súlyok lógtak volna a levegőben. A kántor, aki a másnapi Bach-prelúdiumot is elvállalta, kinyitotta a kis könyvet, és időnként megszokásból a szövegbe nézett. Ments meg uram minket, az örök haláltól...

Két idegen asszony összesűgött mögöttem.

— Azt mondják, hogy a fia már a boncházban leszögeltette a koporsót.

— Lehet, hogy öngyilkos lett.

— Ilyen korban senki se lesz öngyilkos.

— Azt mondják, hogy nagyon vágyódott, szegény...

A kántor megemelte a hangját: midőn az ég és föld meg fognak indulni...

Az Angyal utca, mi tudjuk, hogy az Angyal utca — akartam kiáltani, de Alcser észrevette, és erősen megszorította a karomat. Nagyon esett az eső, és a temető akácfái között huzamos lókésekkel megjött a szél is. Három év óta, ha a rádió:

reggel bement, hogy keleten a várható hőmérsékleti minimum mínusz tizenöt fok lesz, akkor mindig arra gondoltam, hogy anyám egész nap fájni fog. Alcserhez támaszkodtam, és tudtam, hogy tulajdonképpen nekem kellene ezt a szertartást levezetni, nekem kellene a beszédet mondani, nekem kellene énekelni, azután egyetlen intéssel mindenkit hazazavarni.

A könnyű deszkakoporsót feltették a gumikerekű targoncára, amit két ember gyakorlottan rátolt az egyik salakos útra, és a vizes tömeg lassú, nehéz mozgással oszlopba rendeződött. A pap a targonca előtt megadta a jelt, és a temetőgondnok megrángatta a lélekharangot, aminek a hangja hullámosan elhúzott a fák között, a cukorgyár felé vitte a szél. Mielőtt elindultunk, a tömegből valaki hálásan megszorította a kezemet. Az anyám váltótársa volt, akivel fejenként százharminc inget vassaltak kézzel, egy műszakban. Az asszony tegnap, reggeltől estig figyelte az érkező vonatokat, nem törődött az erős, kellemetlen huzattal, ami az állomáson volt, és az órákkal, mert anyám utolsó üzenetét akarta átadni.

— Köszönöm, hogy nem felejtette el a papot — mondta, azután észrevétlenül visszahúzódott a gyászruhák közé.

A második parcella végén megcsillant mellettem a főkönyvelő négydioptriás szemüvege. Sárga, gyanakvó arcát beárnyékolta az esőkabát, hollandi sapkáját a kezében tartotta, amit a szertartás elején eléggé kelletlenül vett le. Tudtam róla, hogy angol szokás szerint, minden este a tea után megeszik egy vagy két aszpirint, és azt is tudtam róla, hogy akkor érzi magát a legkellemesebb állapotban, ha minden nap pontosan olyan levegőtlenül és hűsösen kezdődik, mint az előző nap. Egy ideig szótlánul jött mellettem, tulajdonképpen csak udvariasságból, azután homokszínű szemével egészen közel hajolt.

— A buddhista szerzetes is hatvanhárom éves volt.

— Melyik?

— A múlt héten Saigon főutcáján húsz liter benzint öntött magára, majd meggyújtott egy szál gyufát, és az ölébe ejtette.

Halkan, a fogai közül beszélt, mintha titkos jelzéseket továbbított volna, majd váratlanul elhallgatott.

— Magát küldte a vezetőség, hogy elmondja a búcsúztató beszédet? — kérdeztem kedvetlenül.

A négydioptriás szem idegesen megrándult.

A halottasház előtt akartam elmondani, de a pap miatt nem lehetett.

— Miért?

Meghökkenve az arcomba bámult.

— Mit gondol? Én meg a pap egy helyen? Majd a sírnál.

— Ott is beszél a pap.

Furcsa, egy kissé tehetetlennek látszó csend volt. A főkönyvelő nem szólt, egy ideig mellettem jött, azután egy lépéssel hátrább maradt, mintha befejezte volna a beszélgetést. Időnként aggodalmasan körülnézett, mint akit esetleg félre akarnak vezetni, majd a hatodik parcellánál megint mellém húzódott.

— Mit gondol, feltehetem a sapkámat?

— Nyugodtan. Zuhog az eső.

Kicsit várt, az arcát kiemelte a gallérból, és mintha árnyékból lépett volna ki, a lélekharangot figyelte, hogy merre viszi a szél, azután a hollandi sapkát egy gyors mozdulattal feltette a fejére.

— Igaz, hogy maga kommunista? — kérdezte később.

— Eltalálta.

— Mégis pappal temettet?

— Nem engem temetnek.

Szótlánul mentünk a kriptasorok között, és tudtam, semmit se fogok tenni, hogy megszűnjön közöttünk ez a hazug és erőltetett állapot, bár a négydioptriás egyre bizalmasabban jött mellettem, mintha hozzám tartozott volna. A tömeg, amit Fortuna, Galamb és Alcser alakja zárt be, szétvált, megkerülte a költő sírmelegét, majd egy kissé lemaradt. A főkönyvelő visszanezét, mintha a távolságot mérlegelte volna.

— Mit gondol, a sírnál megtarthatom a beszédet?

— Fontos?

— A legidősebb munkásnőnk volt — mondta fáradtan, és megtörölte az orrát. — A nyáron egy lila színű oklevelet is kapott.

— Lilát?

— A mi szövetkezetünkben a lila szín kiválót jelent.

Hallgattam. Ő cigarettára gyújtott, és a lila színű füst megköhögte.

— De azt mindenképpen szeretném megfogalmazni — mondta később, néhány tiszta szippantás után —, hogy a télen köszönőlevelet írt Kádár Jánosnak.

– Köszönőlevelet?

– Amikor megkapta az új lakást. Olvastam, kivételesen szép levél volt. A maga anyjában volt valami egyszerű és természetes műveltség. Nagyon sajnálnám, ha ezt nem mondhatom el, ott a sírnál...

Idegesen közbevágtam.

– Tudja, hogy hol van az Angyal utca?

A főkönyvelő bizonytalanul elhúzta a száját, de nem mosolygott, a szája egyenes és vértelen vonal volt. Megsejtette, hogy az Angyal utca nagyon fontos körülmény lehet ezen a temetésen.

– Tulajdonképpen csak egy éve lakom ebben a városban, még nem tanulmányoztam az utcák névjegyzékét – mondta mentegetőzve, majd zavartan elhallgatott.

– Hallott maga a két szem főtt krumpliról? Mesélt valaki már magának az égő sívatagról?...

Befordultunk a tizenhetes parcellába. Az asszonyok nagyon sok virágot dobáltak a koporsó után a gödörbe. Fortuna a sír szélén állt, onnan ejtette be a krizantémokat. Teljesen átáztunk. A békaszemű pap gyorsan befejezte a szertartást, és a görgöngyök tompa dübörgése semmivel se volt számomra kisebb gyötrelmem, mint amikor az angolok robbanóbombákat dobáltak az Angyal utcára. A dübörgések összetapadtak, majd a szélllel együtt szétszóródtak a temetőben. A főkönyvelő egy ideig a sárban ácsorgott, a friss sírok között, valamivel távolabb a tömegtől. Zavarában állandóan a teára meg az aszpirinre gondolt, amiből az esőzés miatt három darab lesz az esti adag, és nem mondta el a búcsúbeszédet. Galamb később az órájára nézett, és elment. Fortuna is elment. Nem szóltak, vissza se néztek. Amikor a tömeg kihúzódott a parcellákról, Alcser odajött hozzám.

– Hetek óta itt vagyok, ebben a városban – mondta. – Az anyád az utóbbi időben nagyon nehezen dolgozott. Ha hazamész a lakásába, keresd meg a cédulát.

– Milyen cédulát?

– Biztos, hogy irt egy cédulát. Az Angyal utcaiak sehonnan se mennek el szó nélkül – mondta dühösen. Valami nagyon fáj neki. A síron még megigazította a virágokat, mintha az ő anyját temették volna el, azután szó nélkül elindult a parcellák között, és tudtam, hogy most az eső az egyetlen, aminek Alcser örülni tud, és estig ott fog majd bolyongani a temető salakútjai között.

Anyám egyszerűen és hallgatagon vált ki a tömegeből. Senkinek se szólt, mert tudta, hogy ez teljesen fölösleges. Fel-felbukkant bennem a kemény, ősz fej, a kék színű halántékekkel, légies, tisztán követhető hintamozgással, de amit erről a különös, hallgatag fejről tudtam, azok csak töredékek voltak, és sohase rendeződtek egyetlen anyaggá. Minden összefüggés nélkül eszembe jutott, hogy anyám sokszor mesélt a kaliforniai égő sívatagról, ahol sohase járt, de amivel még Alcser képzeletét is fel tudta gyújtani. Aztán eszembe jutott a két, figyelmes szem, amikkel mindenhová követett, és amikkel állandóan figyelte a világot. Egyszer az Angyal utca sarkán összefirkáltam egy katonai hirdetményt, és gépiesen odarajzoltam valami csúnyaságot. Anyám az utca túlsó oldalán állt, figyelmesen nézett, és mintha kissé tünődött volna. Csak intett. Tizenhat éves koromban a Balaton mellé akartam szökni egy szeplős lánnyal. A vonat indulása előtt kihajoltam az ablakon. Anyám a peronon állt, a sárga színű falhoz dőlt, mintha nagyon fájtak volna a lábai, és csodálkozva nezett rám. Egyszer szerelmes voltam egy fekete, jól fejlett lánvba, akinek nem volt télikabátja. A szekrényből kiakasztottam anyám új lódenkabátját, akkor a lóden nagy divat volt, és elvittem a fekete lánynak. A lány levetkőzött, és én betakartam a lódenkabáttal. Anyám akkor este nagyon sokáig ült a szoba sarkában. Figyelmesen nézte, hogy vacsorázom, hogy idegesen ledobálok a ruháimat, hogy az agyban a fal felé fordulok, mintha aludnék, de nem szólt. Másnap felvette a régi kabátját. Az ajtóban visszafordult, és azt mondta: egész hónapban túlöráznai fog. Időnként utána lopóztam, a villanyoszlopok mögé bújtam, hogy meg ne lásson, igyekeztem megfigyelni rajta mindent, és csak az nyugtatott meg, hogy mindenkinek van anyja. Egyszer külföldre utaztam, és kikísért az állomásra. Úgyetlenül ácsorgott a nemzetközi gyors mellett, nem tudta, hogy mit kell ilyenkor csinálni. Eszébe jutott az első világháború meg a második a katonavonatokkal, aztán gyors, türelmetlen kérdéseket tett fel, amikről mind a ketten tudtuk, hogy ostoba kérdések. Amikor a vonat megmozdult, felnézett. Az arca szelíd volt és kiegyensúlyozott. Okvetlenül gyere vissza! – mondta –, mert az Angyal utcát nem szabad elhagyni! Néhány hónap múlva ő hagyta el. Hetekig csomagolt, néha tünődve szénézett az üresedő lakásban, és valamit csendesesen motyogott. A tavasszal megírta, hogy három napig betegen feküdt az új lakásban, senki se nyitotta rá az ajtót. Tudta, hogy így lesz.

Otthon tüzetesen átvizgáltam az orvosi recepteket meg a gyógyszeres üvegeket, azután vizesen, hideg testtel, egy kissé kimerülten lefeküdtem az ágyra. Szerettem volna nagyon egyszerű és gyakorlatias dolgokra gondolni. Vártam valamit. Semmi dolgom se volt, csak azt a cédulát kellett megkeresni, amiről Alcser beszélt, mert a két nagynéném, akik sohase laktak az Angyal utcában, és ennek megfelelően ki kellett nekik fizetnem az útiköltséget és a szállodaszámlát, még a temetés előtt eladtak mindent az egyik földszinti lakónak, és már a temetkezési költségeket is összeszámolták.

A cédulát a bádogdobozban találtam meg, két csomag majoranna alatt. Gyerekkoromban, ha anyám elment otthonról, az üzenetet mindig ebben a jellegtelen, rozsdafoltos dobozba tette, a majoranna alá. A pénzét is ebben a dobozban tartotta. A takarékkönyvében hatezer-nyolcszázhusz forint volt, és egy kimutatás, jellegzetesen hosszúkás, gótikus betűkkel és számokkal. Nyereségrészesedés kétezer-kétszázhusz forint. A januári fizetésből háromszáz forint. A februári fizetésből kilencven. A márciusból kétszázötven. Lacikára vigyáztam, húsz forint... A cédulára ezt írta: a pénzt váltsd ki, és fedezd belőle a temetkezési költségeket. Egyébként elérkezik egy nap, fiam, amikor az ember elkezd rettegni, hogy feleslegessé vált. Óvakodj attól a naptól. Az acetozirolos üveget dobd el, mert mérég, olvastam, hogy tíz szem már halálos...

Az üvegből tíz szem hiányzott.

KELEMEN JÁNOS

HAZATÉRÉS

*Az éjszakába vágott fényes négyszög
szikrát kőpő mozdony nyomába száll,
földhöz lapul a mezei egér
s a sápadt kukoricaszár*

*A koci nehéz füsttel, szertehulló
szavakkal és sorsokkal megtelik,
az ölekben engesztelődő öklök,
batyuk rázódnak reggelig.*

*Inas asszonyok pipacskötényére
nedves föld, munka harmata tapad –
megfontoltan, mint kapa a göröngyöt,
úgy rágják a falatokat.*

*A hazaérkező, kinek a tenger
intett búcsút habos szeleivel,
álomból ébred: a föld és az otthon
nehéz szavaira figyel.*

*Füst üledéke gyűl a homály mélyén.
Kinn vörös szikrák szöcskenyája száll.
Sápadtan bámul a vonat után
a be nem hordott kukoricaszár.*